

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «КІРОВОГРАДСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО»

РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

**СПІВПРАЦЯ ПЕДАГОГІВ
З БАТЬКАМИ І АСИСТЕНТОМ
ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.
ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Навчально-методичний посібник

*Друкується за рішенням вченої ради
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»
(від 18 червня 2024 року, протокол № 4)*

Кропивницький
2024

Співпраця педагогів з батьками і асистентом дитини з особливими освітніми потребами. Форми організації та очікувані результати : навчально-методичний посібник / укладач Т.О. Бражнікова. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 30 с.

У навчально-методичному посібнику висвітлено питання взаємодії педагогів з батьками дітей з особливими освітніми потребами в залежності від їх психологічного стану та сприйняття особливостей розвитку дитини. Представлено особливості залучення до освітнього процесу асистента дитини/учня та алгоритм дій в закладі освіти при необхідності забезпечення індивідуальних соціальних та соціально-побутових потреб дітей/учнів з особливими освітніми потребами. Описано проблему формування толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами як основу якісного інклюзивного середовища та комфортного перебування дитини в дитячому колективі.

Матеріали стануть у нагоді керівникам закладів освіти з інклюзивним навчанням, педагогічним працівникам, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами для побудови якісного інклюзивного середовища, створення сприятливих умов перебування дітей, які потребують індивідуального соціального та соціально-побутового супроводу.

Рецензенти:

- Тарапака Н.В. – завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», доцент, кандидат педагогічних наук;
- Привалова Л.В. – директор комунальної установи «Інклюзивно-ресурсний центр» Маловисківської міської ради Кіровоградської області.

Відповідальний за випуск – Віталій ДМИТРУК

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Практика взаємодії педагогів з батьками дитини з особливими освітніми потребами.....	5
Діяльність асистента дитини/учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі закладу освіти.....	10
Толерантне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами як основа інклюзивного середовища.....	16
Список використаних джерел.....	22
Додатки.....	24

ВСТУП

При організації навчання, виховання та розвитку дітей (учнів) в будь-якому освітньому закладі дуже важлива співпраця педагогів з батьками або законними представниками дитини. Відштовхуючись від концептуальних засад реформування середньої школи, розуміємо важливість компоненту формули реформи Нової української школи – педагогіки партнерства.

В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини [1, с. 14].

Основними принципами підходу «педагогіки партнерства» є: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог-взаємодія-взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1, с. 14].

Коли ми говоримо про співпрацю з батьками або законними представниками дітей з особливими освітніми потребами, то розуміємо, що співпраця повинна бути більш продуктивнішою та спрямована на спільну діяльність у процесі не лише навчання, виховання та розвитку дитини, а й подолання особливостей розвитку та соціалізації дитини.

Бувають випадки, коли для комфортного перебування дитини з особливими освітніми потребами необхідно залучати асистента дитини для забезпечення індивідуальних соціальних та соціально-побутових потреб. У такому випадку важливо ще більш злагоджено спілкуватися, взаємодіяти та співпрацювати разом, що дасть можливість організувати якісне інклюзивне середовище.

Не менш важливим для організації якісного інклюзивного навчання в закладі освіти є толерантне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами дітей колективу, їхніх батьків та педагогів. Адже упереджене чи негативне ставлення суспільства до таких дітей, безперечно, відображається на якості інклюзивного навчання.

У представленому навчально-методичному посібнику педагоги ознайомляться із формами та напрямками роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами, вимогами забезпечення соціальних та соціально-побутових потреб дитини в закладі освіти, основою створення умов комфортного перебування дитини з особливими освітніми потребами в дитячому колективі.

ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ З БАТЬКАМИ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

*Якими прекрасними не були б наші навчальні заклади,
самими головними майстрами, що формують розум,
думки дітей, є батько і мати.*

Василь Сухомлинський

Взаємодія педагогічних працівників з батьками дитини з особливими освітніми потребами подвоюється, адже в такому випадку недостатньо буде звичних форм і методів роботи, які відбуваються на батьківських зборах, індивідуальних консультаціях за запитом чи потребою.

Співпраця з батьками або законними представниками дітей з особливими освітніми потребами має свої особливості, тому що спрямована на спільну діяльність у процесі навчання, виховання з урахуванням особливостей їх розвитку.

Робота з батьками дитини з особливими освітніми потребами полягає у:

- встановленні контакту та створенні довірливих відносин;
- залученні батьків дітей з особливими освітніми потребами до колективу інших батьків;
- взаємодії та обміні інформацією, досвідом з батьками стосовно навчання, виховання та розвитку дітей;
- залученні батьків до участі в розробленні індивідуальної програми розвитку, індивідуальних навчальних планів, в освітній процес загалом, зокрема в позакласні заходи;
- налагодженні співпраці з членами психолого-педагогічного супроводу;
- розробленні з іншими спеціалістами загальних рекомендацій стосовно особливостей розвитку дитини, перебігу корекційного та освітнього процесу [2, с. 17-18].

Та найголовніше – це побудова довірливих стосунків для подальшої спільної діяльності на кінцевий позитивний результат. Найперше необхідно зрозуміти, припустити, на якій *стадії/етапі стресу* знаходяться батьки дитини з особливими освітніми потребами.

Сучасне трактування етапів стресу, який переживають батьки дітей з особливими освітніми потребами:

I. Розгубленість, страх – почуття страху, тривоги, безпорадності, переживання за майбутнє дитини. Проживаючи цю стадію, батьки потребують

Швейцарський психіатр
Елізабет Кюблер-Росс
досліджувала стадії
горювання та описала
п'ять емоційних станів
людей:

1. Заперечення.
2. Гнів.
3. Торг.
4. Депресія.
5. Ухвалення.

допомоги у формуванні умов для встановлення соціально-емоційних зв'язків з дитиною з особливими освітніми потребами.

II. Стан шоку: батьки заперечують визначені у дитини особливі освітні потреби, не приймають рекомендації, які прописані у висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини.

III. Депресія: батьки усвідомлюють, що це незворотне, вони приймають, що їхня дитина має особливі освітні потреби та починають свідомо, адекватно оцінювати ситуацію.

IV. Психічна адаптація: абсолютно приймають особливі освітні потреби дитини.

V. Умотивовані батьки шукають допомоги для дитини та будують плани на майбутнє [2, с. 11-12].

Визначившись чи припустивши, шляхом бесіди, анкетування, на якому етапі стресу знаходяться батьки дитини з особливими освітніми потребами, можемо планувати організацію роботи з ними. І, у будь-якому випадку, потрібно організувати роботу у напрямі психолого-педагогічного супроводу батьків.

Найважливіше – сім'я повинна відчувати підтримку, зацікавленість, готовність допомогти. Робота з батьками та її результативність залежить від розуміння батьками того, що педагоги дійсно переймаються, не залишають їх один на один з питанням навчання, виховання, розвитку, соціалізації та взаємодії з дитиною.

Коли батьки перебувають на I етапі стресу – відчують розгубленість та страх, не знають як діяти далі, необхідно донести батькам те, що, в першу чергу, їхня дитина не винна в тому, що має особливості розвитку, відрізняється від інших поведінкою чи не засвоює навчальний матеріал на достатньому рівні. Батькам важливо допомогти у побудові соціально-емоційних зв'язків з дитиною, основою та початком цього є розуміння необхідності постійної батьківської підтримки. Страх та розгубленість батьків не повинні заважати розумінні потреб (в безумовній любові, в безпеці, повазі або визнанні) дитини та їх задоволення.

II етап стресу батьків дітей з особливими освітніми потребами характеризується запереченням батьками наявних у дитини особливостей розвитку. Педагогічні працівники, фахівці (консультанти) інклюзивно-ресурсних центрів повинні не переконувати, не проводити паралелі між тим, що дитина вмє і що повинна вмєти. У такому випадку важливо наголошувати на тому, що навчання, виховання, всебічний розвиток потребує багато зусиль батьків, і якщо для дитини будуть створені сприятливі умови, організована додаткова підтримка в освітньому процесі і корекційно-розвитковій заняття, то це зменшить навантаження на них. І вже потім акцентувати увагу на досягненнях

дитини, позитивній динаміці розвитку, які відбулися в результаті спільної діяльності батьків та педагогічних працівників.

Готовність батьків до сприймання особливостей розвитку їхньої дитини – важливе особистісне досягнення. На III етапі стресу важливо цілеспрямовано організовувати спільні діяльності для ефективної, продуктивної роботи над подоланням особливостей розвитку дитини, розвитком інтересів та талантів дитини, над соціалізацією та подальшою інтеграцією в суспільство. Педагогам необхідно формувати, підвищувати педагогічну майстерність батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Коли батьки знаходяться на IV або V етапі стресу, важливо підтримувати батьків та запобігати їхньому вигоранню, виснаженню на фізичному та емоційному рівнях.

Важливо сприяти використанню батьками дітей з особливими освітніми потребами поширених методів профілактики вигорання:

- відпочинок – батьки повинні відпочивати від дітей, відволікатись від турбот про них. Вони повинні приділяти увагу собі, зайнятися справою, яку давно хотіли втілювати в життя;

- захоплення – у батьків повинні бути свої інтереси, які будуть відвертати їх увагу від буденності (читання книг, спорт, малювання, перегляд фільмів, подорожі тощо);

- допомога – батькам не варто боятися просити допомоги інших. Їм варто іноді знімати з себе хоча б частину щоденних турбот. Особливо актуальним є для батьків неповних сімей;

- прийняття себе – дорослі повинні розуміти, що всі люди різні, не має ідеальних. Вони повинні почати відноситись до себе більш поблажливо, приймати себе такими, як вони є, з усіма перевагами та недоліками;

- знаходження внутрішнього ресурсу – використання всіх можливих ресурсів, які надають сили та енергію, які покращують емоційний стан (масаж, подорожі, зустріч з близькими, або друзями, читання книг тощо);

- регулярні прогулянки на свіжому повітрі – прогулянки на свіжому повітрі сприяють покращенню емоційного стану, додають сил [3].

У випадку, коли батьки досягли рівня адаптації, приймають дитину такою, як вона є, прикладають зусилля для реалізації дитини в майбутньому, важливо допомагати батькам в цьому напрямі: познайомити із державними програмами підтримки батьків та з громадськими організаціями, які об'єднують дітей з особливими освітніми потребами та опікуються ними; надати вичерпну інформацію про заклади, які працевлаштовують осіб з інвалідністю; виявити діяльність у дитини з особливими освітніми потребами, яка дасть змогу в майбутньому реалізуватися чи працевлаштуватися.

Форми роботи керівників, педагогічних працівників закладів освіти чи фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів з батьками дітей з особливими освітніми потребами, а також підбір методів та прийомів для донесення тієї чи іншої інформації повинні визначатися індивідуально.

Доречно використовувати інформативну бесіду з батьками, що являє собою відверту, водночас офіційну і задокументовану розмову, яка триває близько однієї години.

Мета інформативної бесіди – виявити можливості забезпечення всебічної підтримки дитини завдяки співпраці педагогічних працівників, фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів з батьками або законними представниками дитини [4, с. 218].

Цілями інформаційної бесіди можуть бути:

- створення і розвиток довіри, взаєморозуміння між дитиною, педагогами та батьками;
- виявлення сильних сторін дитини, її здібностей та інтересів, а також підтримка та задоволення особливих потреб;
- оперативне реагування на проблеми і труднощі у розвитку, навчанні і вихованні дитини з особливими освітніми потребами;
- налагодження зворотного зв'язку щодо досягнень дитини, розвитку тих чи інших психічних процесів, соціалізації, розвитку здібностей тощо між педагогами, фахівцями та батьками;
- визначення цілей та їх узгодження на певний період навчання дитини [4, с. 218].

Крім того, що інформативна бесіда дасть змогу донести батькам або законним представникам дитини необхідну інформацію, вона:

для закладу освіти

- забезпечить зв'язок з батьками;
- сприятиме розвитку співпраці з родиною;
- презентує заклад та його завдання;
- сформує взаємодовіру та взаємоповагу.

для педагогічних працівників закладів освіти, фахівців (консультантів)

інклюзивно-ресурсних центрів

- створить довірливі стосунки;
- ознайомить із соціальною, психологічною ситуацією в сім'ї;
- забезпечить співпрацю для цілеспрямованого розвитку дитини.

для батьків або законних представників дитини

- створить довірливі стосунки;

- представить думки педагогів стосовно навчання, виховання розвитку дитини;
- забезпечить розуміння вимог закладу освіти;
- сформує умови досягнення максимуму у розвитку дитини [4, с. 219-220].

В інформативній бесіді необхідно висвітлити інформацію, поцікавитися, обговорити теми щодо розвитку дитини, середовища, у якому дитина зростає, чинників впливу, фізичного розвитку та здоров'я дитини, атмосферу в сім'ї та дозвілля, характеристики дитини батьками, очікування від навчання в закладі освіти та майбутнього дитини тощо.

Організація заходів, у яких будуть брати участь батьки дітей з особливими освітніми потребами, повинні забезпечувати психолого-педагогічний супровід, який має на меті створити сприятливий психологічний клімат для взаємодії батьків із членами команди психолого-педагогічного супроводу; умови підвищення педагогічної компетенції батьків щодо специфіки розвитку дітей з особливими освітніми потребами, своєрідності протікання процесів адаптації та інтеграції дітей в закладі освіти. Важливо, в першу чергу, мати на меті об'єднати, підтримати батьків дітей з особливими освітніми потребами, створити умови діалогу для обміну думками, переживаннями щодо досягнень у розвитку дітей, перспективу у навчанні чи майбутнього дітей.

Будь-яка робота повинна бути спрямована на допомогу батькам відчувати підтримку педагогів вірити в себе та власні сили для спільного подолання особливостей розвитку, здійснення навчання та виховання дитини, її соціалізації та забезпечення майбутнього. Батьки дітей з особливими освітніми потребами не повинні соромитися своєї дитини, а сприймати її такою, яка вона є, а педагоги, в свою чергу, повинні навчити методів, прийомів та засобів для розвитку пізнавальної, емоційно-вольової сфер дитини та як спрямувати діяльність на зону найближчого розвитку.

ДІЯЛЬНІСТЬ АСИСТЕНТА ДИТИНИ/УЧНЯ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

*Усі діти не можуть мати однакові здібності.
І найважливіше завдання школи - виховання здібностей.
Василь Сухомлинський*

Потребу в асистенті дитини/учня визначають фахівці (консультанти) інклюзивно-ресурсного центру під час *комплексної оцінки*. І, зрозуміло, не кожній дитині з особливими освітніми потребами рекомендують супровід під час інклюзивного навчання для забезпечення індивідуальних соціальних та соціально-побутових потреб.

У п. 8 висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи (Рис.1) в рекомендаціях для батьків дитини або законних представників зазначають потребу в асистенті учня, супроводі під час інклюзивного навчання [6]. Заклад освіти, у свою чергу, звертає увагу на цей пункт та організовує інклюзивне навчання із обов'язковим забезпеченням індивідуальних соціальних та соціально-побутових потреб дитини/учня з особливими освітніми потребами.

Комплексна оцінка - збір та інтерпретація інформації про особливості розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб та визначення її освітніх труднощів, розроблення рекомендацій щодо її індивідуальної освітньої траєкторії, модифікації чи адаптації освітньої програми (навчальних предметів), організації освітнього середовища, особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг.

8. Рекомендації			
Рекомендації	Заходи	Період проведення	Відповідальний за проведення
Рекомендації для асистента вчителя (вихователя)			
Рекомендації для батьків або законних представників:			
потреба в асистенті учня, супроводі під час інклюзивного навчання			

Рисунок 1. П. 8 висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи

Варто зазначити, що відповідно до нормативно-правових документів організації інклюзивного навчання в закладах освіти може бути рекомендований супровід асистентом дитини/учня у разі потреби III-V рівнів підтримки в освітньому процесі в закладах освіти, тобто при труднощах помірного, важкого, найтяжчого ступенів прояву особливих освітніх потреб (труднощів) [2].

Асистент дитини/учня забезпечує індивідуальні соціальні та соціально-побутові потреби, такі як: допомога в самообслуговуванні, організація пересування, допомога в проведенні необхідних процедур та ін. [7]. Таким чином, асистентом дитини/учня можуть забезпечуватися діти із певними категоріями (типами) особливих освітніх потреб (Рис. 2).

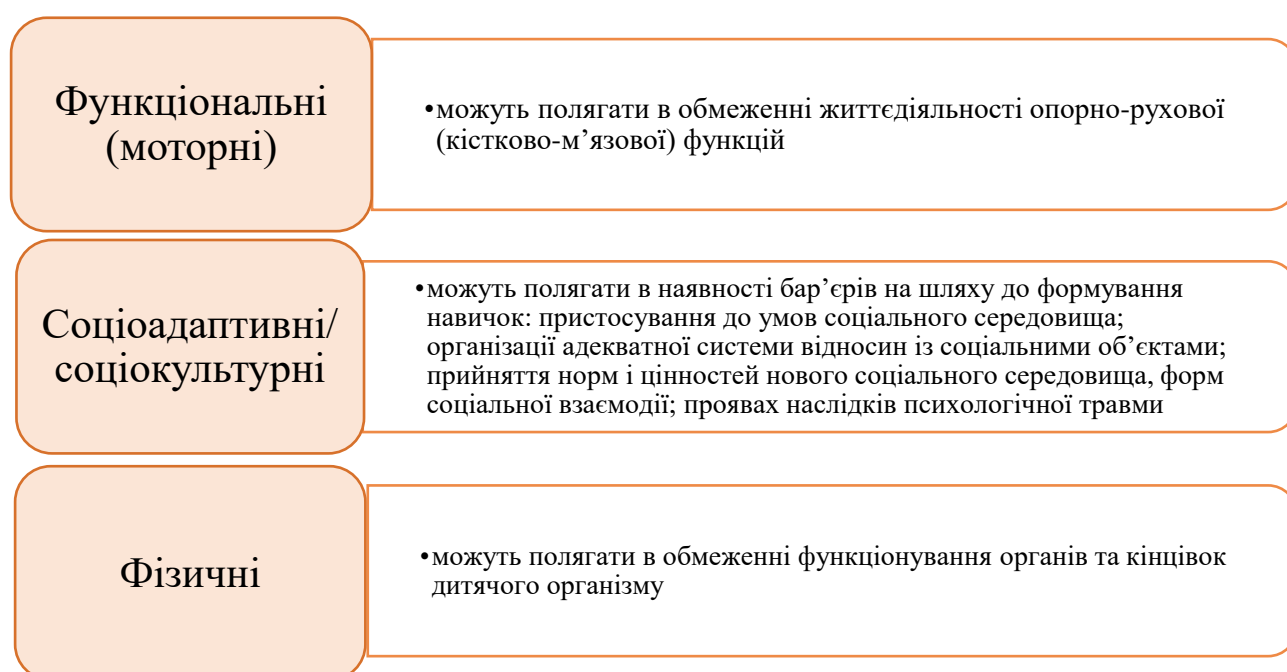

Рисунок 2. Труднощі, при яких доречний супровід асистентом дитини/учня

Отже, фахівці інклюзивно-ресурсних центрів можуть рекомендувати супровід дитини/учня асистентом коли спостерігається помірний, важкий або найтяжчий ступінь функціональних (моторних), соціоадаптивних чи фізичних труднощів. Не виключено, що дитина із навчальними та інтелектуальними труднощами може потребувати індивідуального соціального та соціально-побутового супроводу.

Якщо звернутися до критеріїв визначання рівнів підтримки в освітньому процесі, категорій (типів) особливих освітніх потреб (труднощів) та врахувати умови, при яких

Рівні підтримки - обсяг тимчасової або постійної підтримки в освітньому процесі дітей, які цього потребують, відповідно до їх індивідуальних потреб.

потрібен асистент дитини/учня, то це буде дитина яка:

- має труднощі при самообслуговуванні;
- потребує організацію пересування іншими або допомогу під час пересування;
- має особливості комунікації або труднощі в спілкуванні з дітьми, педагогами;
- має проблеми при самостійному прийомі їжі;
- потребує спостереження за станом здоров'я та допомогу у проведенні необхідних процедур.

Розглянемо, хто може бути *асистентом дитини* і які його функції. Асистент дитини/учня для забезпечення соціальних та соціально-побутових потреб здобувача освіти з особливими освітніми потребами може бути залучений у заклад дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Асистентом дитини/учня можуть бути:

- один з батьків/законний представник/уповноважена особа;
- соціальний робітник.

У випадку, коли функції асистента дитини/учня здійснює соціальний робітник, мова йде про *надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання в закладах освіти*, що регламентовано Законом України «Про соціальні послуги» та наказом Міністерства соціальної політики України від 23.12.2021 № 718, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 21 січня 2022 р. за № 72/27408, «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання» [7].

Умови допуску асистента дитини зазначені у наказі МОН України «Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього» затвердженого 17.11. 2021 №1236 та, що важливо, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21 січня 2022 р. за № 73/37409 [8].

Для забезпечення асистентом дитини/учня соціальних та соціально-побутових потреб в закладі освіти повинен бути:

- висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, виданий інклюзивно-ресурсним центром, де зазначена потреба в асистенті учня (дитини);

Наказ Міністерства
соціальної політики України
від 23.12.2021 № 718 «Про
затвердження Державного
стандарту соціальної послуги
супроводу під час
інклюзивного навчання»,
зареєстрований в
Міністерстві юстиції України
21 січня 2022 року за
№ 72/37408

➤ письмова заява у довільній формі одного з батьків (іншого законного представника) дитини щодо допуску асистента дитини/учня до участі в освітньому процесі;

➤ договір про допуск асистента дитини/учня до освітнього процесу закладу освіти з метою забезпечення соціальних та соціально-побутових потреб дитини/учня;

➤ наказ керівника закладу освіти про допуск асистента дитини/учня до освітнього процесу.

Якщо соціальні та соціально-побутові потреби дитини/учня забезпечує соціальний робітник, додаються: копія *договору* про надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання; *індивідуальний план* надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання.

Копія *договору про надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання* укладається між надавачем соціальних послуг та одним з батьків (інших законних представників) дитини/учня (отримувача соціальної послуги), який укладається на основі Типового договору про надання соціальних послуг [9].

Індивідуальний план надання соціальної послуги під час інклюзивного навчання затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 23.12.2021 № 718 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 21 січня 2022 року за № 72/37408.

Асистент дитини/учня може приступити до виконання обов'язків після проходження:

- ✓ профілактичного медичного огляду;
- ✓ спеціальної підготовки обсягом не менше 15 годин [8].

Організація спеціальної підготовки асистента дитини/учня (батьків/законних представників/уповноважених батьками осіб) здійснюється на базі закладів післядипломної педагогічної освіти на основі *Типової програми спеціальної підготовки асистента учня (дитини)* [10].

Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 грудня 2020 року № 847 «Про затвердження Типового договору про надання соціальних послуг», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19 лютого 2021 року за № 214/35836

Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2023 року № 708 «Про затвердження Типової програми спеціальної підготовки асистента учня (дитини)

Підготовка соціальних робітників, які будуть здійснювати функції асистентів дітей/учнів організовується обласними, Київським міським центрами соціальних служб.

Загальними вимогами до діяльності асистента дитини/учня є: дотримання правил внутрішнього розпорядку закладу освіти, правил охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, принципу конфіденційності стосовно стану здоров'я та іншої особистої інформації про учасників освітнього процесу.

Асистент дитини не є педагогічним працівником, керівником закладу на посаду не призначається. Лише допускається до освітнього процесу для виконання його функцій за умови дотримання

Важливо, щоб асистент дитини/учня дбав про фізичне і психічне здоров'я дитини з особливими освітніми потребами, не допускав будь-які форми фізичного та психологічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою та невідкладно повідомляв керівника закладу освіти про факти булінгу (цькування).

Асистент дитини/учня повинен брати участь у роботі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами та мати можливість підвищити свої компетенції з питань організації освітнього процесу, інклюзивного навчання, відвідуючи тренінги, семінари та інші форми навчання, які здійснюються педагогічними працівниками закладу освіти, фахівцями (консультантами) інклюзивно-ресурсних центрів, медичними працівниками закладу охорони здоров'я [7-10].

Щоб розуміти напрями роботи асистента дитини/учня та його обов'язки, звернемося до Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання. Зміст соціальної послуги розуміємо як зміст діяльності асистента дитини/учня, для кожного визначається індивідуально залежно від рівня розвитку, особливих освітніх потреб, індивідуальних особливостей, способу пересування та інше.

Асистент дитини/учня повинен здійснювати:

- допомогу в самообслуговуванні;
- підтримку у спілкуванні та комунікації з дітьми, педагогами та іншими особами;
- організацію харчування та допомогу у прийнятті їжі;
- організацію пересування та допомогу під час пересування;
- спостереження за станом здоров'я, допомогу в проведенні необхідних процедур;
- допомогу під час занять у гуртках, секціях, клубах, культурно-освітніх, спортивно-оздоровчих, науково-пошукових об'єднаннях на базі закладів освіти;

- допомогу під час ігрової діяльності для дітей дошкільного віку, інших видів діяльності під час освітнього процесу;
- допомогу під час здійснення рухової активності;
- організацію денного відпочинку (сну) у закладах дошкільної освіти [7, 11, с. 67].

Зазначений Державний стандарт має детальне пояснення кожного із напрямів діяльності, а також орієнтовний час виконання, періодичність. Така деталізація потрібна, коли функції асистента дитини/учня здійснює соціальний працівник центру соціальних служб. Також, у такому випадку необхідно керуватися Державним стандартом соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання [7].

У випадку, коли функції асистента дитини/учня здійснює один з батьків, законний представник або уповноважена ним особа, нормативно-правовою базою не регулюється.

Для того, щоб батьки/законні представники/уповноважені батьками особи розуміли зону своєї відповідальності та в закладі освіти був документ, за яким регламентується діяльність асистента дитини/учня, бажано розробити індивідуальний план супроводу дитини з особливими освітніми потребами асистентом і затвердити на педагогічній раді.

За основу можна взяти Картку оцінювання індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги (Дод. 1), Індивідуальний план надання соціальної послуги під час інклюзивного навчання, перелік основних заходів, що складають зміст соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання (Дод. 2), які представлені в Державному стандарті супроводу під час інклюзивного навчання [7].

Зазначаю, що у закладі освіти важливо організовувати методичну роботу з асистентом дитини/учня на етапі допуску до освітнього процесу та впродовж навчального року. Найбільш ефективною методичною, інформаційно-просвітницькою роботою з асистентом дитини/учня є консультування, адже кожна дитина індивідуальна і потребує різної допомоги під час перебування в закладі освіти та ситуації, які відбуваються з тією чи іншою дитиною не схожі між собою.

Асистент дитини не здійснює:

- втручання в освітній процес;
- виконання освітньої програми для досягнення учнями результатів навчання;
- надання освітніх послуг в закладі освіти;
- надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо організації освітнього процесу;

- розробку індивідуальних завдань і матеріалів для учнів із особливими освітніми потребами;
- виконання інших функцій педагогічних працівників.

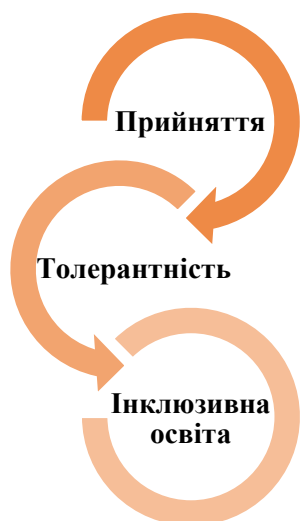
Але, в деяких випадках (в залежності від рівня підтримки), діяльність педагогічних працівників може починатися із спільної роботи з асистентом дитини/учня над комунікацією, формуванням побутових навичок та самообслуговування. А вже потім діяльність педагогів буде спрямована на формування академічних навичок.

Отже, ефективність діяльності асистента дитини/учня у закладі освіти визначається не лише в напрямі забезпечення індивідуальних соціальних та соціально-побутових потреб, а й злагодженістю діяльності з дитиною (коли дитині потрібна допомога та коли даємо можливість самостійно виконати ту чи іншу діяльність) і педагогічними працівниками.

ТОЛЕРАНТНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК ОСНОВА ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

*Дитина — дзеркало родини; як у краплі води відбивається сонце,
так у дітях відбивається моральна чистота матері і батька.
Василь Сухомлинський*

Створення позитивного соціального середовища для інклюзивного навчання повинне відбуватися через підготовку дітей групи/класу та їхніх батьків до взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами. У всіх закладах освіти варто приділяти увагу інформаційно-просвітницькій роботі щодо недопущення дискримінації та порушення прав дітей. Для дітей з особливими освітніми потребами важливо забезпечити комфортне перебування у закладі, у колективі ровесників і це, на мою думку, визначається прийняттям і повагою, тобто толерантним відношенням.

Толерантність – це терпимість людини до інших людей, здатність приймати їх такими, якими вони є, без виникнення агресивних захисних дій [14, с. 24]. Також, у психології толерантність розуміється як така властивість особистості, що знаходить виявлення у повазі й визнанні рівності,

партнерства, прагненні до розуміння з іншими, уникненні домінування й тиску [15, с.77-85].

Толерантність є складним психічним явищем, тому важливо розуміти поняття з боку кожного із складників: когнітивний, емоційний, поведінковий.

Так, когнітивний компонент толерантності тлумачать як розуміння особистістю складності, багатоманітності, неосяжності дійсності.

Емоційний компонент толерантності передбачає розвиток в особистості емоційної спрямованості на іншу людину, почуттів емпатії у стосунках з оточуючими, здатності до співчуття й співпереживання.

Поведінковий компонент толерантності найчастіше виступає здатністю висловлювати й відстоювати власні позиції, спроможність уважно і неупереджено поставитись до висловлювань інших, узгоджувати різні позиції між собою [10].

Коли ми говоримо про толерантність, то важливо розуміти три рівні.

I
рівень

Толерантність проявляється як терпимість. Особистість стримує негативне реагування на морально значущий фактор, відмовляється від насилля. Терпимість є вираженням емпатії і не породжується загрозою, наслідуванням, зовнішнім тиском.

II
рівень

Готовність до взаєморозуміння і розуміння інших на основі загальнолюдських цінностей, а також визнання за кожним права на власну думку.

III
рівень

Рівень критичного діалогу й розширення власного досвіду за рахунок критичного осмислення різних позицій.

При організації інклюзивної навчання в закладі освіти, на початкових етапах буде достатньо і I-го рівня, коли батьки дітей та діти терпимо ставляться до дитини з особливими освітніми потребами. У той же час розуміємо, що особистісні риси толерантності людини це не вроджені, а набуті соціальні якості, що формуються з раннього дитинства у процесі взаємодії з сімейним (родинним) оточенням [11].

Завданням педагогів є проведення роботи з батьками щодо виховання, набуття якостей толерантності (Дод. 3). Під час бесід з батьками, інших заходів необхідно наголошувати, що тільки їх власний приклад толерантної поведінки: сприйняття думок, поведінки, способу життя інших людей без агресії матиме результат у вихованні дітей. Адже виховання толерантності дитини починається із сімейних стосунків, продовжується протягом усього життя та відображається на всій діяльності людини в майбутньому.

Функції толерантності

Мотиваційна

- спонукає прийняти багатоманітність дійсності, сприйняти індивідуальність іншої людини, включає інтерес до позицій інших людей, прагнення до розширення контактів, діалогів, до конструктивної взаємодії з оточуючими.

Інформаційна

- дозволяє отримати повноцінну інформацію про думки, позиції, ставлення інших людей, про ситуацію у різних ракурсах.

Регулятивна

- впливає на встановлення і підтримання взаємин з оточуючими, дозволяє їх поглиблювати та стабілізувати.

Адаптивна

- дозволяє пристосовуватись до нових умов діяльності, до своїх партнерів, сформувати стійке позитивне ставлення до співпраці.

Розвиток толерантності повинен відбуватися з перших років життя дитини і, що важливо, батьки повинні власним прикладом показувати сприймання думок поведінки, способу життя інших людей без агресії. Виховання толерантної дитини починається із сімейних стосунків, у яких: батьки не ображають дитину, вислуховують її думки та враховують їх, швидко пробачають дитину за образи і самі просять вибачення, не ігнорують та поважають захоплення один одного, уникають конфліктів та сварок.

Поради батькам:

1. Будьте чесні й відкриті, з повагою ставтеся до інших, виявляйте співпереживання й співчуття. Демонструйте це діями. Ніколи не давайте негативних характеристик навіть собі, не кажучи вже про інших.

2. Підтримуйте й заохочуйте впевненість дитини в собі, у її вчинках. Людина з розвиненим почуттям власної гідності, з адекватно високою самооцінкою не потребує самоствердження за рахунок інших.

3. Розповідайте своїй дитині про традиції інших народів, свята, характерні для інших країн, важливі міжнародні дати. Шануйте традиції свого народу, але не втрачайте можливості ознайомити дитину з іншими культурами, цінностями, звичаями.

4. Намагайтеся забезпечити вашій дитині досвід спілкування з різними групами людей. Літній відпочинок, подорожі в інші країни є корисними для кожного, а дитині старшого шкільного віку можна запропонувати участь в благодійних програмах і грантах.

5. Подорожуйте з дитиною і допомагайте їй відкривати для себе багатогранний світ. Звичайно, не кожна сім'я може дозволити собі відвідати Європу, азіатські країни, Африку, але відвідування історичних куточків рідної України є доступним майже кожній родині.

6. Говоріть про відмінності між людьми з повагою. Відзначайте позитивні моменти того факту, що всі люди різні. Дітям молодшого віку потрібно пояснити, що на Землі існують інші раси й національності – з іншим кольором шкіри, волоссям, розміром очей, звичаями й особливостями побуту, мисленням тощо.

7. Завжди давайте відповіді на запитання дітей, навіть якщо це буде не найкращий варіант. Розмови на «незручні» теми важливі для виховання дитини. Відповіді, на кшталт «ти ще маленький», абсолютно недоречні – завданням батьків є дати відповідь у формі, доступній віку дитини. Якщо ви не готові відповісти одразу – попросіть час на роздуми і поверніться до розмови якомога швидше.

Дорослим необхідно проявляти інтерес до захоплень та поглядів дітей, звертати увагу на дії та вчинки, з повагою ставитися до позицій, цінностей дітей та інших дорослих. Така діяльність допоможе навчити дітей цікавитися і поважати спочатку себе, а потім інших, що є фундаментом толерантного ставлення до оточуючих з особливими освітніми потребами. Зрозуміло, що потрібно чітко відображати своє ставлення до негативних ситуацій, які відбуваються в оточенні дитини та доступно пояснювати їх наслідки. Як результат, дорослим необхідно сформулювати у дітей систему цінностей, в основі якої лежать такі загальні поняття, як згода, компроміс, взаємне прийняття і терпимість, прощення, ненасильство, співчуття, розуміння, співпереживання.

Таким чином, на розвиток толерантності впливає достатньо багато факторів. У контексті інклюзивного навчання, на мою думку, перш за все необхідно звертати увагу на попередній досвід та, що дуже важливо, недостатність інформації про дітей з особливими освітніми потребами. Більшість дорослих негативно ставляться до інших, які мають явні ознаки фізичних особливостей, поведінкові порушення. А коли батьки дітей та діти не знають особливостей розвитку дитини, ситуації, яка призвела до труднощів у розвитку, або не знають позитивні сторони дитини, їм важко уявити, яка це дитина, як з такою дитиною спілкуватися.

При організації інклюзивного навчання, перед зарахуванням дитини з особливими освітніми потребами в заклад освіти необхідно поспілкуватися з батьками дітей/учнів. Повідомити про те, що група/клас буде інклюзивним, що це передбачає в організаційному напрямі та повідомити про особливості розвитку дитини з особливими освітніми потребами (можливо, дитина

пересуваються за допомогою інвалідного візка, дитина спілкується жестами, активно реагує на гучні звуки, у дитини ускладнена просторова орієнтація). Інформацію надаємо батькам із врахуванням етичної практики та конфіденційності, звертаємо увагу на правильне розуміння особливих освітніх потреб та на те, як вони донесуть цю інформацію своїм дітям.

Не менш важливо буде висвітлити інформацію про досягнення людей з особливими освітніми потребами (в особистій реалізації, навчальній, спортивній сферах та ін.) та показати приклад інклюзивного середовища а також те, що вже наше суспільство досягло у напрямі інклюзивності (пекарні, кафе, сепермаркети, у яких працюють люди з інвалідністю).

Робота з дітьми/учнями повинна починатися із розповіді про те, що:

- дитина любить (ігри, іграшки, їжа, місця, активності);
- не любить і чого уникає (йдеться про те, що може призвести до тривожності, проблемних ситуацій, що може засмутити дитину);
- як дитина спілкується та розуміє спілкування (дитина може спілкуватися за допомогою слів, але мати порушення в розумінні мовлення, і їй потрібно додатково показувати жести);
- улюблені заняття та завдання;
- хобі, відвідування секцій та гуртків (навколо цього можна будувати роботу з дитиною, розуміючи, що в цьому вона успішна та вмотивована) [16].

Інформація повинна бути вичерпною та зрозумілою дітям, і це дасть можливість прийняти дитину з особливими освітніми потребами в колектив.

Коли у конкретному випадку більшість дітей групи/класу проявляють терпимість, як I рівень толерантності, необхідно допомогти їм правильно побудувати стосунки, спільно працювати на заняттях та уроках, організувати спільно перерви, щоб дитина з особливими освітніми потребами не була виключена із позаурочного спілкування тощо. Результат правильно організованого освітнього інклюзивного процесу: дитина з особливими освітніми потребами відчуває підтримку, повагу та має бажання відвідувати заклад освіти; діти групи/класу вчаться розуміти, враховувати думку інших, толерантності. Адже організація інклюзивного навчання – це сьогодення, а побудова інклюзивного суспільства – вимушена реальність.

Коли інклюзивний клас створюється і це відбувається на рівні дошкільної, початкової ланки освіти, – ситуація достатньо сприятлива. Складніше тоді, коли освітній процес почався, а потім з'ясується, що є дитина, якій необхідна додаткова підтримка, або коли інклюзивний клас створюється на рівні базової середньої освіти. У такому випадку необхідно буде докласти більше зусиль, створювати ситуації, організувати заходи, які будуть направлені на

поліпшення ставлення дітей до дитини з особливими освітніми потребами та розвиток толерантності.

Інклюзивний підхід до освіти дітей з особливими освітніми потребами є перспективним, європейським та сучасним. Усе частіше говоримо про забезпечення умов навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами у будь-якому закладі освіти.

Організація та впровадження інклюзивного навчання починається із створення рівних умов для навчання, планування освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами, організації роботи команди психолого-педагогічного супроводу тощо. У першу чергу треба звертати увагу на комфортне перебування дитини з особливими освітніми потребами в дитячому колективі і визначається це прийняттям та повагою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Практика взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі: метод. посібник / уклад. : О.В. Коган та ін. Лисичанськ : ТОВ «ФОКСПРИНТ», 2021. 80 с.
3. Руденко А.І., Вольська В.С. Емоційне вигорання батьків дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/10186/9681>.
4. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.
5. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. URL: <https://ispukr.org.ua/articles/21/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4.%20%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%86%D0%A0%D0%A6.pdf>.
6. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 року № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>.
7. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23.12. 2021 р. № 718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22#Text>.
8. Про затвердження Умов допуску асистента учня (дитини) до освітнього процесу для виконання його функцій та вимог до нього: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.11. 2021 р. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-22#Text>.
9. Про затвердження Типового договору про надання соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 23 грудня 2020 року № 847, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19 лютого 2021 року за № 214/35836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-21#Text>.
10. Про затвердження Типової програми спеціальної підготовки асистента учня (дитини): Наказ Міністерства освіти і науки України від 08. 06. 2023 року № 708. URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/2023/08.06.2023/Nakaz.708.vid.08.06.2023-Pro.zatv.Typ.prohr.spetsial.pidh.asystent.uchnya.pdf>.

11. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти: Державна служба якості освіти України. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/09/Inclusion_zaklad_osvity_SQE-SURGe_2023.pdf#page=25.
12. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>.
13. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
14. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія / В.М. Павленко, М.М. Мельничук; авт. післямови проф. В.Ф.Моргун. Полтава: ФОП Мирон І.А., 2014. 244 с. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6564/1/Melnichuk.pdf>
15. Грабовська С.Л., Островська К.О. Психологічні особливості ставлення учнів загальноосвітньої школи до інклюзивного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. Наукових праць. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. № 17.
16. Як організувати та підтримувати спілкування і взаємодію дітей в інклюзивному класі. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-ta-pidtrymuvaty-spilkuvannya-i-vzayemodiyu-ditej-v-inklyuzyvnomu-klasi-chastyna-1/>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

КАРТКА ОЦІНЮВАННЯ індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги

1. Відомості про отримувача соціальної послуги

Місце проживання/перебування (адреса)

Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)	Дата народження	Родинний зв'язок	Інвалідність	Місце роботи / навчання, посада	Реєстрація за місцем проживання		Контактний телефон / e- mail
					так	ні	
Отримувач соціальної послуги (дитина)							
Батьки / інші законні представники							
Додаткова інформація							

2. Загальна характеристика отримувача соціальної послуги

1) попередня підготовка	Так	Ні
заклад дошкільної освіти	☐	☐
заклад загальної середньої освіти	☐	☐
реабілітаційний заклад	☐	☐
послуги раннього втручання	☐	☐
спортивні секції	☐	☐
гуртки	☐	☐
інше	☐	☐
Додаткова інформація		
2) соціальні навички	Так	Ні
будує стосунки без особливостей	☐	☐
уникає контактів з оточуючими	☐	☐
конфліктує з оточуючими	☐	☐
спілкується тільки з батьками	☐	☐
спілкується тільки з одним із батьків	☐	☐
може самостійно звертатися з проханням про допомогу (за потреби)	☐	☐
не може самостійно звертатися з проханням про допомогу	☐	☐
інше	☐	☐
Додаткова Інформація		
3) емоційна та поведінкова складові	Так	Ні

поведінка без особливостей урівноважена(ний) та спокійна(ний) активна(ний), рухлива(вий) збуджена(ний), імпульсивна(ний) поведінка непередбачувана, руйнівна ляклива(вий), тривожна(ний) замкнута(тий), мовчазна(ний) здатна(ний) адекватно діяти відповідно до ситуації неуважна(ний) / не може зосередитись / не може довго утримувати увагу схильна(ний) до протестів через недостатнє розуміння вербальних інструкцій, зверненої мови інше	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐
<i>Додаткова інформація</i>		

3. Потреби дитини

1) мобільність	Так	Ні
може без сторонньої допомоги підтримувати положення тіла	☐	☐
може без сторонньої допомоги змінювати основне положення тіла	☐	☐
може без сторонньої допомоги переносити, переміщувати та маніпулювати об'єктами	☐	☐
може без сторонньої допомоги ходити	☐	☐
може без сторонньої допомоги пересуватися приміщеннями/територією закладу освіти	☐	☐
може без сторонньої допомоги самостійно пересуватися приміщеннями/територією закладу освіти із застосуванням технічних засобів	☐	☐
пересувається самостійно за допомогою крісла колісного, милиць	☐	☐
потребує незначної сторонньої допомоги (чи нагляду) під час пересування приміщеннями/ територією закладу освіти	☐	☐
пересувається тільки зі сторонньою допомогою	☐	☐
може рухатись сходами самостійно	☐	☐
може рухатись сходами самостійно за допомогою технічних засобів	☐	☐
потребує багато часу для самостійного чи за допомогою технічних засобів підйому сходами	☐	☐
підніматися сходами може тільки зі сторонньою допомогою	☐	☐
не в змозі підніматися сходами навіть зі сторонньою допомогою	☐	☐
інше	☐	☐
<i>Додаткова інформація</i>		
2) самообслуговування	Так	Ні
потребує допомоги у виконанні гігієнічних процедур (умивання, миття рук тощо)	☐	☐
потребує допомоги під час одягання/взування	☐	☐
потребує допомоги під час користування туалетом	☐	☐
потребує допомоги під час проведення заходів при фізіологічних потребах	☐	☐
використовує підгузки	☐	☐
потребує допомоги при упорядкуванні та догляді за власними речами	☐	☐
потребує спостереження за станом здоров'я	☐	☐
інше	☐	☐

<i>Додаткова інформація</i>			
3) харчування		Так	Ні
харчування відповідно до віку		☐	☐
має специфічну дієту		☐	☐
має алергії/обмеження/непереносимість		☐	☐
має потребу у частому вживанні їжі*		☐	☐
харчується самостійно		☐	☐
потребує повного годування		☐	☐
потребує часткового годування		☐	☐
має специфічні харчові уподобання / специфічну харчову поведінку		☐	☐
потребує пиття / вживання рідини за графіком чи в певній кількості*		☐	☐
потребує допомоги / нагадування про вживання їжі чи пиття		☐	☐
інше		☐	☐
<i>Додаткова інформація</i>			
4) комунікація		Так	Ні
<i>Спілкування - продукування повідомлень</i>			
здатна(ний) розмовляти		☐	☐
здатна(ний) підтримувати діалог		☐	☐
здатна(ний) продукувати невербальні повідомлення		☐	☐
здатна(ний) продукувати повідомлення мовою формальних символів		☐	☐
здатна(ний) продукувати письмові повідомлення		☐	☐
<i>Спілкування - отримання повідомлень</i>			
здатна(ний) сприймати усні повідомлення		☐	☐
здатна(ний) сприймати невербальні повідомлення		☐	☐
здатна(ний) сприймати повідомлення мовою формальних символів		☐	☐
здатна(ний) сприймати письмові повідомлення		☐	☐
<i>Використання засобів комунікації, техніки і прийомів спілкування</i>			
здатна(ний) вести дискусію		☐	☐
використовує засоби комунікації, техніку і прийоми спілкування:			
володіє жестовою мовою		☐	☐
володіє односкладовою жестовою мовою		☐	☐
розуміє жестову мову		☐	☐
користується шрифтом Брайля		☐	☐
володіє альтернативними засобами комунікації:			
має спеціальні картки з позначками		☐	☐
може спілкуватися письмово		☐	☐
може спілкуватися за допомогою технічних засобів		☐	☐
розуміє звернену мову:			
називає речі		☐	☐
виконує короткі вказівки		☐	☐
відповідає на запитання		☐	☐
розуміє послідовність дій/подій, що відбуватимуться		☐	☐
може попросити допомоги та/або повідомити про потребу в ній		☐	☐
схильна(ний) до монологів без комунікативних функцій		☐	☐
інше		☐	☐
<i>Додаткова інформація</i>			

5) безпека		Так	Ні
потребує допомоги у прийманні ліків** (за призначенням та/або рекомендаціями лікаря щодо прийому препаратів)		☐	☐
може виявляти агресію		☐	☐
може виявляти самоагресію (аутоагресію)		☐	☐
має схильність до самоушкодження		☐	☐
має схильність до провокування конфліктів		☐	☐
надмірно контактна(ний), не відчуває меж		☐	☐
може гризти/з'їсти неїстівне		☐	☐
схильна(ний) до втеч, переховування та/або блукання		☐	☐
не здатна(ний) концентрувати увагу, зосереджуватися		☐	☐
неуважна(ний) та схильна(ний) до травмування через неухважність		☐	☐
реагує на звукові/світлові подразники, можливий напад через перенавантаження		☐	☐
має певні звички заспокоюватись (аутостимуляція)			
знає певні дорожні знаки («пішохідний перехід», «світлофор», «зупинка громадського транспорту», «туалет» тощо)		☐	☐
має електронні засоби для безпеки		☐	☐
вміє користуватися електронними засобами для безпеки			
здатна(ний) самостійно дочекатися батьків та/або особу,		☐	☐
що супроводжує після закінчення занять (в разі наявності заяви від батьків)		☐	☐
здатна(ний) дістатися додому самостійно (в разі наявності заяви від батьків)		☐	☐
інше			
<i>Додаткова інформація</i>			
6) орієнтація в просторі та навколишньому середовищі		Так	Ні
може орієнтуватися в класній кімнаті		☐	☐
може орієнтуватися у просторі / на території, де знаходиться		☐	☐
може користуватись громадським транспортом, придбати проїзний документ		☐	☐
може розпізнати потрібний маршрут, вийти на потрібній зупинці		☐	☐
інше		☐	☐
<i>7) інша важлива інформація</i>			

* Графік вказати у графі «Додаткова інформація».

** Графік та рекомендації лікаря вказати у графі «Додаткова інформація».

Підпис працівника, який оцінював
індивідуальні потреби

(підпис)

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Батько / мати / інший законний
представник отримувача соціальної
послуги

(підпис)

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Керівник надавача соціальної послуги

(підпис)

(Власне ім'я ПРІЗВИЩЕ)

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН
надання соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання

Інформація про отримувача соціальної послуги*:

Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності): _____

Вік: _____

Стать: _____

Мова спілкування: _____

Інвалідність, група (за наявності): _____

Додаткова інформація про отримувача соціальної послуги (за наявності):

Інформація про надавача соціальної послуги:

Найменування (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності)) надавача соціальної послуги:

Прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) асистента дитини: _____

Інформація щодо необхідності залучення інших фахівців: _____

№	Заходи, що складають зміст послуги	Ресурси (обладнання, технічні засоби реабілітації, інвентар, матеріали)	Орієнтовний час виконання 1 заходу, годин	Періодичність	Кількість заходів на 1 послугу	Загальний час на 1 послугу, годин	Стан виконання
1							
2							
3							
	Моніторинг / поточне оцінювання результатів, перегляд індивідуального плану					Дата проведення	Підпис

* Персональні дані використовуються з метою надання соціальної послуги, захищаються і обробляються відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних».

Асистент дитини

Мати/батько / інший законний представник отримувача соціальної послуги

Керівник закладу освіти

(підпис)

(Власне ім'я
ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

(Власне ім'я
ПРІЗВИЩЕ)

(підпис)

(Власне ім'я
ПРІЗВИЩЕ)

Матеріали для використання в роботі

- Незабутня вихована година до дня толерантності. URL: <https://naurok.com.ua/post/nezabutnya-vihovna-godina-do-dnya-tolerantnosti>;
- Як організувати та підтримувати спілкування та взаємодію дітей в інклюзивному класі. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-ta-pidtrymuvaty-spilkuвання-i-vzayemodiyu-ditej-v-inklyuzyvnomu-klasi-chastyna-1/>; <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-ta-pidtrymuvaty-spilkuвання-i-vzayemodiyu-ditej-v-inklyuzyvnomu-klasi-chastyna-2/>;
- Як допомогти дітям зрозуміти інклюзивність: 8 книжок про інвалідність, аутизм та синдром Дауна. URL: https://tykyiv.com/mistekij/iak-dopomogti-ditiam-zrozumiti-inkliuzivnist-8-knizhok-pro-invalidnist-autizm-ta-sindrom-dauna/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0BMQAABHZ6luizT_NbJm2tQqQEnYVkcOJtCWlfaGBr3kbjw6T0pNFqqZOz5FIR5w_aem_AfM6aG-3LNt6CpbUhu3Hxv-6Sh2H8M0VnIHQ6DWOgV05R4hBHg4OZQIMdnKqRYDweQM;
- День толерантності. Дітям про толерантність. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=GP3gcXtnfRo>;
- Відеопрезентація до дня толерантності. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PyxjZDxULH4>;
- 7 мультфільмів для школярів про дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://naurok.com.ua/post/7-multfilmiv-dlya-shkolyariv-pro-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>.

**СПІВПРАЦЯ ПЕДАГОГІВ З БАТЬКАМИ І АСИСТЕНТОМ
ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.
ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 15.07.2024 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman».
Друк – принтер. Тираж – 100 прим.
Зам. № 440

Віддруковано в лабораторії інформаційно-методичного забезпечення освітнього процесу КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», вул. Велика Перспективна, 39/63, Кропивницький, 25006